

DOI: <https://doi.org/10.15407/bv2023.01.003>

УДК 82-94+027.7

Надія Любовець,

<https://orcid.org/0000-0002-8811-6627>,

кандидатка історичних наук, старша наукова співробітниця,

завідувачка відділу теорії та методики біобібліографії,

Інститут біографічних досліджень,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (м. Київ, Україна)

просп. Голосіївський, 3, Київ, 03039, Україна

e-mail: lyubovets@nbuv.gov.ua

Мемуари як складник електронних ресурсів національних бібліотек України: досвід та перспективи

Мета статті – представити аналіз характеру та особливостей репрезентації мемуарних наративів у повнотекстових електронних бібліотеках Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого та Національної історичної бібліотеки України як комунікативного ресурсу для науки, освіти, суспільства; осмислення досягнень та виявлення невирішених завдань представлення у них спогадових текстів. **Методологія статті** ґрунтується на комплексному застосуванні інструментарію історичної науки та соціальних комунікацій: загальнонаукових методів аналізу (дискурс-аналізу, контент-аналізу) та синтезу, узагальнення, пояснення, систематизації та класифікації і емпіричних – опису та порівняння. **Наукова новизна** статті полягає в цілеспрямованому зосередженні уваги на проблематиці форм і методів репрезентації мемуарних наративів у електронних бібліотеках провідних книгозбірень України, їх комунікативному потенціалі у сучасному національному інформаційному просторі, виокремленні перспектив ефективної імплементації спогадів у публічний простір. **Висновки.** Детальний аналіз електронних бібліотек UKRAINICA, «Культура України», «WEB: Відкрита електронна бібліотека», «Історична спадщина України» дав підстави стверджувати, що на сьогодні накопичено ґрунтовний досвід з їх створення та функціонування; виокремити специфіку методологічних засад їх побудови; проаналізувати структуру; визначити особливості репрезентації мемуарних текстів; з'ясувати пошукові можливості та інформаційно-комунікативний потенціал мемуарного складника. Зазначені відомості дозволять визначити наступні кроки по продуктивній імплементації мемуарних наративів в інформаційний простір України та глобальну світову мережу.

К л ю ч о в і с л о в а: мемуари, національні бібліотеки, електронні бібліотеки, контент, комунікативний ресурс.

Актуальність теми дослідження. Мемуари як культурно-історичний феномен, традиційний засіб накопичення, збереження й передачі з покоління в покоління національної та історичної пам'яті, унікальний інформаційний ресурс для суспільного комунікування, науки та освіти, який впливає на формування особистості, ідентичності через засвоєння досвіду Іншого, є важливим складником сучасного інформаційного простору і потребує актуалізації.

Адже мемуари у суспільстві виконують важливу функцію зі збереження національної історії та пам'яті, сприяють налагодженню якісно нової системи діалогу між минулим, сучасним і майбутнім. Інструментарій цифрової гуманітаристики (англ. Digital Humanities, далі ДН) дає можливість швидкого їх оприлюднення в суспільстві. Національні бібліотеки України є важливим чинником створення інтегрованого національного науково-інформаційного простору, що має стати потужним інструментом забезпечення розвитку науки, освіти, культури, громадянського суспільства.

В умовах ДН змінилися традиційні форми створення та поширення наукових знань, використання історико-культурної інформації та управління нею за допомогою цифрових технологій. Це своєю чергою змінило пріоритети у роботі національних книгозбірень. Зокрема, на перше місце у їх діяльності все більше виходить такий напрям роботи, як формування оригінальних наукових бібліотечних контентів у вигляді електронних бібліотек (далі ЕБ), цифрових колекцій, бібліографічних баз даних, електронних довідників, репозиторіїв, виставок тощо, що дозволяє більш широко репрезентувати інтелектуальний, науково-технічний та економічний потенціал України.

Мемуари в умовах ДН стають унікальним та оригінальним контентним ресурсом, що сприяє дієвому поширенню актуальної культурологічної інформації в національному інформаційному просторі. Загальна доступність користувачів до національного історико-культурного надбання позитивно впливає на формування національної самосвідомості, сприяє збереженню національної пам'яті через введення в науковий обіг великих обсягів раніше невідомої та неструктурованої інформації. Основний масив мемуарних текстів зберігається у провідних книгозбірнях України, тому їх першочергова роль у цьому очевидна.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблема використання інструментарію ДН у діяльності бібліотек, їхня роль у забезпеченні системної підтримки наукових досліджень розглядаються в сучасному науковому дискурсі в працях Л. Дубровіної, К. Лобузної, О. Онищенко, В. Горового та інших [1–5]. Інформаційно-комунікативне значення мемуарних наративів у суспільстві, репрезентація спогадів у сучасному інформаційному просторі, світовий досвід та перспективи створення вітчизняного електронного ресурсу мемуарів, бібліографічне вивчення спогадів представлено у дослідженнях Н. Любець [7–13]. Аналіз світового досвіду та перспектив створення вітчизняних електронних бібліотек, проблем формування електронних ресурсів біобібліографічної інформації (а мемуари є ґрунтовною частиною української біографіки та біобібліографії) представлено у публікаціях В. Попика [15; 16]. Однак поза увагою дослідників залишається аналіз практичного досвіду інкорпорації мемуарів, як важливих «гравців» національного інформаційного простору, в електронні ресурси національних бібліотек України насамперед ЕБ. Уваги дослідників потребує розгляд питання вироблення єдиних методологічних та програмно-технологічних підходів до формування електронних ресурсів їх тематичних складників, налагодження кооперації у цій царині провідних бібліотек України.

Уже зараз можна говорити про ґрунтовні здобутки провідних бібліотек України у цій сфері. Адже вони є найбільш підготовленими до цієї роботи як хранителі величезної кількості мемуарів, і тих, котрі виходили як окремими виданнями, і тих, які розпорошені по збірниках та періодиці. З огляду на те, що значна кількість мемуарів довгий час була заборонена з ідеологічних міркувань, їх максимальна представленість у національному інформаційному просторі – на часі. Створення унікального контенту на основі мемуарних текстів як частини електронних ресурсів бібліотек значно спрощує їх доступність для віддаленого користувача, інакше вони в умовах цифрового суспільства втрачаються для широкого загалу та науковців. Окрім того, мемуарні тексти, як найбільш популярний виклад національної історії через оприлюднення досвіду Іншого, що впродовж усіх часів користувалися і користуються великим попитом серед читацької аудиторії та здатні значно підвищити інтерес суспільства до інформаційних ресурсів бібліотек.

Мета статті – представити аналіз характеру та особливостей репрезентації мемуарних наративів у повнотекстових електронних бібліотеках Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого та Національної історичної бібліотеки України як комунікативного ресурсу для науки, освіти, суспільства; осмислення досягнень та виявлення невирішених завдань представлення у них спогадових текстів.

Виклад основного матеріалу. Мемуарна традиція в Україні сягає своїм корінням до найдавніших часів, однак до сьогодні не створено єдиного Реєстру (каталогу) українських мемуарів [8], не сформовано інтегрованого електронного ресурсу мемуарів загальнодержавного рівня [13]. Однак національними бібліотеками України * на сьогодні започатковано цілу низку інформаційних ресурсів, ґрунтовним складником яких стали мемуари. Проаналізуємо електронні ресурси провідних бібліотек України – Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі НБУВ), Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого (далі НБУ ім. Ярослава Мудрого), Національної історичної бібліотеки України (далі НІБУ). Увагу зосередимо на електронних бібліотеках.

Насамперед розглянемо досвід практичного втілення НБУВ новітнього інструментарію ДН при створенні інтегрованого національного електронного інформаційного ресурсу під назвою ЕБ «Україніка» – UKRAINICA (<http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB>) – «<...>зведеного бібліографічного та цифрового ресурсу усієї документальної спадщини України з організацією доступу до науково-довідкових, бібліографічних і текстових ресурсів, репрезентації оригіналів документів у цифровому форматі з широкими можливостями представлення на сайтах бібліотек та

* Статус національної в Україні мають такі бібліотеки: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (1996); Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого (1994); Національна бібліотека України для дітей (2003); Національна історична бібліотека України (2009); Одеська національна наукова бібліотека (2009); Національна наукова медична бібліотека України (2006); Національна наукова сільськогосподарська бібліотека Національної академії аграрних наук України (2012).

архівів, наукових установ у глобальній світовій мережі» [2]. Проєкт започатковано як національний довідково-інформаційний та документальний ресурс архівних, рукописних і друкованих джерел, створених в Україні або інших державах – про Україну, її історію, економіку, культуру, що ґрунтується на засадах обліку та акумуляції документальної спадщини українського народу з метою зібрати у цифровому форматі твори усіма мовами, незалежно від місця видання, про український народ, територію України та про всі народи, які жили або живуть на цій території. Цей амбітний проєкт дозволить надати користувачам електронної бібліотеки знання про Україну, її народ, його історію, традиції та культуру, матеріали про природне, географічне середовище, демографічний, економічний, соціальний, освітній, науковий потенціал України, здобутки української нації, її місце у світовому цивілізаційному розвитку [2; 16]. Ґрунтовним складником цього ресурсу став розділ «Біографістика», який серед інших вміщує тематичний підрозділ «Мемуари», що на 20.10.2022 р. нараховує 399 позицій (<http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?C21COM=S&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRIB&S21FMT=preitem&S21ALL=%28%3C%2E%3EHRI%3D%D0%9C%D0%B5%D0%BC%D1%83%D0%B0%D1%80%D0%B8%3C%2E%3E%29&Z21ID=&S21SRW=dz&S21SRD=DOWN&S21STN=1&S21REF=10&S21CNR=20>). Читачам надана можливість пошуку/перегляду мемуарних творів за датою та назвою видання. Якщо розглянути мемуарний контент з точки зору хронології, то видань XIX ст. в ЕБ представлено 11, XX ст. – 205, XXI ст. – 181. Серед найстаріших знакових видань мемуарів, розміщених в UKRAINICA, є «Воспоминания о Полтавской битве, открытии памятника Петру Великому и шведская могила в Полтаве» (Полтава, 1849), двотомник П. Куліша «Записки о жизни Николая Васильевича Гоголя, составленные из воспоминаний его друзей и знакомых и из его собственных писем» (Санкт-Петербург, 1856). У першому вміщено спогади про Шведську війну та Полтавську битву, у другому – спогади осіб, які близько знали письменника та з якими спілкувався П. Куліш, складаючи біографію М. Гоголя. До видань XIX ст. належать також збірник «Мемуары, относящиеся к истории Южной Руси» (Київ, 1890, Вип. 1–2), «Дневник генерального подскарбия Якова Марковича (1717–1767 гг.)» (Київ, 1893–1897, Ч. 1–2). Ці видання довгий час були малодоступними широкому читацькому загалу, однак є важливою культурно-історичною пам'яткою з української історії XVIII та XIX ст. Їх оцифрування, створення наукового довідкового апарату до кожної позиції (довідки про автора мемуарів, інформації про осіб, які були причетні до археографічного опрацювання та видання, про видавництва та часописи тощо) робить їх унікальним науково опрацьованим і ретельно вивіреном контентним ресурсом для наукової спільноти, освіти та суспільного комунікування. Зручним для користувача є наявність рубрикатора (<http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=SUBJECT&P21DBN=UKRLIB>), можливість деталізованого пошуку (<http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB>) та інформація про нові надходження (<http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=NAV&>

P21DBN=UKRLIB). Перелік запропонованих можливостей робить ресурс більш зручним і значно розширює результати пошуку.

Важливе інформаційне навантаження мають гіперпосилання на національні довідкові ресурси («Енциклопедія сучасної України», «Енциклопедія історії України», «Вікіпедія» тощо), які значно розширюють науково-інформаційний потенціал проекту UKRAINICA, демонструють переваги застосування інструментарію ДН у бібліотечній сфері, ефективності їх інтеграції з електронними ресурсами наукових установ і надають додаткові зручності для користувача.

Серед видань ХХ ст. інтерес для читачів мають мемуарні твори громадсько-політичних діячів, що були заборонені радянською владою: мемуари періоду національно-визвольних змагань 1917–1922 рр. – тритомне видання спогадів В. Винниченка «Відродження нації. Історія української революції (Грудень 1917 р. – грудень 1919 р.)» (Київ, Відень, 1920, Нью-Йорк, 1968), С. О. Єфремов «Щоденники. 1923–1929» (Київ, 1997), Б. Г. Монкевич «Похід Болбочана на Крим: спогади сотника Армії УНР та його бойових побратимів» (Київ, 2014); з історії Карпатської України М. Бажанського «Моя Карпатська Україна: синхронізація неповторних подій: спогади, статті, нариси» (Київ; Нью-Йорк: Світовид, 1995); шістдесятників – Левко Лук'яненка «Сповідь у камері смертників» (Київ, 1991), Алла Горська «Червона тинь калини: листи, спогади, статті» (Київ, 1996) та інші. До найновіших надходжень повнотекстових мемуарних творів відноситься тритомник письменника Володимира Малика «Спогади. Листи до брата і друга» про його брата письменника Петра Сиченка (Лубни, Полтава, 2020) та «Щоденники без купюр» Леся Танюка, які стали (з 16 тому) частиною видання його «Творів» (в 60-ти томах). Слід відзначити важливість розміщення циклу свідчень про події Революції Гідності в Україні (листопад 2013 – лютий 2014 рр.), а саме серії збірників «Майдан від першої особи», що видається Українським інститутом національної пам'яті в рамках проекту «Майдан: усна історія», який сприяє збереженню пам'яті про Майдан та його учасників, є важливим ресурсом для комунікації у суспільстві та виступає інструментом позбавлення від травми.

Інформаційно насиченим складником ЕБ UKRAINICA є іноземні видання спогадів очевидців про трагічні сторінки історії України, які раніше були недоступні українському читачеві з ідеологічних міркувань. Зокрема, громадський діяч, статистик, історик, публіцист, письменник Дмитро Соловей (1888–1966) ще у 50-х роках ХХ ст. видав збірку спогадів про Голодомор 1932–1933 рр. «The Golgotha of Ukraine» (New York, 1953). Історик, археограф Семен Олександрович Підгайний (1907–1965) у ті ж часи видав у Канаді два випуски книги «The black deeds of the Kremlin a White book» (Toronto, 1953–1955) про репресії в Україні 1930-х років. Однак доступними для українського читача вони стали на початку 90-х років ХХ ст. А застосування інструментарію ДН у бібліотечній справі через ЕБ відкрило широкий доступ до них для зацікавленого користувача незалежно від місця проживання.

Важливу роботу з оцифрування культурної спадщини, в тому числі мемуарів, наповнення національного інформаційного простору унікальним контентним

ресурсом та об'єднання зусиль бібліотек України по цих напрямках проводить НБУ ім. Ярослава Мудрого. Нею започатковано проєкт зі створення електронної бібліотеки «Культура України» (<http://elib.nlu.org.ua/>). Основні цілі проєкту, визначені організаторами: інтеграція культури народів України у європейський і світовий інформаційний простір, задля формування позитивного іміджу України у світі; надання користувачам якісно нових можливостей роботи з інтегрованим інформаційним ресурсом бібліотек, музеїв та інших закладів культури в єдиній точці доступу; створення електронних копій друкованих документів – для збереження культурної спадщини, що знаходиться у фондах бібліотек та інших закладів культури, та запобігання фізичному зносу документів; підвищення ефективності використання документів, розкриття фондів бібліотек, музеїв, архівів та інших закладів культури з питань культури і мистецтв; надання можливості працювати одночасно з одним і тим самим виданням багатьом користувачам з єдиною точкою доступу на сайті бібліотеки [16]. Такий підхід забезпечує рівні можливості для безкоштовного доступу користувачів усього світу до культурно-історичної спадщини України. Учасниками проєкту можуть бути як бібліотеки, так і установи/видавництва та окремі автори, які підтримують його концепцію, засновану на принципах добровільності та відкритості. На 29.08.2022 р. до проєкту долучилось уже 27 бібліотек України, 22 наукові установи/видавництва, 68 окремих авторів. До проєкту доєдналися й інші національні бібліотеки України, зокрема – Національна історична бібліотека України, Одеська Національна наукова бібліотека, Національна бібліотека України для дітей. Серед зарубіжних бібліотек представлена Національна бібліотека Республіки Казахстан, яка надала для загального користування 31 оцифроване видання (на 24.10.2022 р.). Така кооперація є ефективним інструментом постійного поповнення ЕБ «Культура України» та кроком до створення єдиної Національної бібліотеки України, на чому наголошувалося в установчих документах проєкту.

Щодо пошукового потенціалу ЕБ, то основним інструментом ресурсу є розділ «Каталог» (<https://elib.nlu.org.ua/catalogue.html>), де надано можливість перегляду за алфавітом, тематикою та назвою. У тематичному пошуку, на жаль, мемуари не виділені як окрема позиція. Відбір також можливий у «Зведеному каталозі оцифрованих видань» бібліотеки (<http://digit.catalogue.nlu.org.ua/>) за такими параметрами: автор, назва, рік видання, місце зберігання. Щодо мемуарного складника цього ресурсу, то пошук повнотекстових документів можна здійснювати за всіма вказаними вище критеріями. Лише побіжний пошук (тут важливо наголосити, що пошукове слово має бути у назві твору, що значно скорочує потенціал результатів пошуку) за ключовим словом «спогади» дав можливість виявити 46 записів, «спомини» – 20, «спомин» – 5, «мемуаристика» – 1, «мемуари» – 2, «мемуары» – 1, «щоденник» – 7, «дневник» – 1, «воспоминания» – 14, «воспоминание» – 2, «нотатки» – 6, «записки» – 20 тощо. Ефективним є пошук за конкретною назвою чи автором та за прізвищем/абеткою. Наприклад, за прізвищем «Петлюра» ресурс пропонує нам видання під ред. А. Жука «Симон Петлюра в молодості: зб. споминів» (Львів, 1936), за словом «Саксаганський» дає одразу дві книги

спогадів Панаса Карповича (Тобілевича П. К.) – «По шляху життя: мемуари» (Харків: Держлітвидав, 1935) та «Театр і життя: мемуари» (Харків: Рух, 1932), за «Назарук» – «Рік на великій Україні: конспект споминів з української революції» (Відень: Вид. «Укр. Прапору», 1920) тощо. Авторами проєкту подано вивірених бібліографічний опис, розширену анотацію про кожен твір, яка містить корисну для користувача супровідну інформацію про автора, зміст видання, авторів ілюстрацій, місце зберігання оригіналу. Варто відзначити і зручний формат перегляду (із винесенням змісту) тексту мемуарів, що уможлиблює використання лише потрібного фрагменту, а не усього тексту. В цілому, науково-довідковий апарат та формат подання матеріалів на ресурсі ЕБ «Культура України» відповідає сучасним вимогам до ексклюзивного наукового контенту та є зручним у користуванні, насамперед, для підготовлених науковців. Для широкого загалу більш ефективним було б представлення мемуарних наративів у виокремленій колекції за прикладом ЕБ UKRAINICA. Адже із загальної кількості представлених в ЕБ 13 580 оцифрованих видань наш тематичний пошук 24.10.2022 р. дав досить обмежені результати. При створенні тематичної колекції «Мемуари» їхня кількість збільшиться в рази.

Паралельно ЕБ «Культура України» НБУ ім. Ярослава Мудрого працює над новим проєктом під назвою «WEB: Відкрита електронна бібліотека» (далі ЕБ «WEB») (<https://web.nlu.org.ua/object.html?id=709>) із підзаголовком «Оцифровані видання з різних галузей знань із фонду Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого». До програмних цілей ЕБ «WEB» віднесено: освітню, в рамках якої формуються колекції, спрямовані на задоволення освітніх потреб користувачів у процесі формальної, неформальної та інформальної освіти; культурно-просвітницьку, спрямовану на забезпечення соціокультурних, естетичних та дозвіллевих потреб користувачів; наукову, що має на меті сприяння глибокому вивченню теми (предмету) науковцями і фахівцями під час науково-дослідної роботи; довідково-інформаційну, скеровану на задоволення інформаційних запитів з усіх галузей знань (про проєкт <https://web.nlu.org.ua/content.html?id=3>). ЕБ «WEB» – це повнотекстовий електронний ресурс об'єднаний єдиною ідеологією комплектування, структуризації і доступу, з єдиними засобами навігації та пошуку. Останній передбачає пошук за автором, роком видання, назвою, анотацією, типом видання (книга, журнал, твори образотворчого мистецтва, аудіо, відео), з усіма полями. Пошук мемуарних творів за ключовими словами дає можливість здійснити перегляд повнотекстів, наявних у бібліотеці. На 30.08.2022 р. цей ресурс містить значно менше спогадових творів порівняно з ЕБ «Культура України», який інтегрує напрацювання 27 бібліотек.

НБУ працює над створенням електронної бібліотеки «Історична спадщина України» (<https://nibu.kyiv.ua/greenstone/cgi-bin/library.cgi>), яка формується за принципом профільних тематичних колекцій (<https://nibu.kyiv.ua/greenstone/cgi-bin/library.cgi?a=r&p=home&l=uk&w=utf-8>). Їх – 18 назв: «Історія України до 1917 р.», «Історія України 1917–1939 рр.», «Історія Києва», «Генеалогія», «Історія науки та освіти в Україні», «Історія церкви в Україні», «Пам'ятні, адрес-

ні, довідкові книги губерній території України», «Статистичні джерела України», «Видання церковно-слов'янською мовою», «Видання іноземними мовами», «Шевченкіана», «Періодичні видання», «Бібліографічні покажчики», «Видання воєнної доби 1941–1945», «Видатні особистості», «Бібліографічний покажчик «Історія України», «Етнологія. Етнографія. Народознавство», «Видання ВУАН, 1919–1931 рр.». Містить електронні документи: рідкісні та цінні видання з власного фонду представлені у форматах pdf, flash-публікацій та djvu. Однак, пошук за ключовими словами (мемуари, спогади, щоденник тощо) не дав позитивного результату, хоча електронний каталог містить велику кількість бібліографічних записів, що нас цікавлять. Значно ускладнює роботу те, що кожна колекція має свій окремий пошук, який не інтегрується між собою. До прикладу, в колекції «Шевченкіана» (11 позицій) пошук за ключовим словом «щоденник» дає чотири результати: «Альманах Шевченков» (Одеса, 1940), Чуб Д. «Шевченко в житті» («Універсальна бібліотека», 1947), «Автограф Т. Шевченка з 1857 року: Шевченківська конференція 1947 року» (б. м., 1947), Дорошенко В. «Бібліографічний покажчик творів Т. Шевченка» (Львів, 1938). За пошуковим словом «спогади» знайдено одну позицію – Мартос П. І. «Епізоди з життя Шевченкового» (Харків, 1931). Кожне з видань містить матеріали мемуарного/бібліографічного характеру, присвячені Т. Шевченку. Пошук у колекції «Видання ВУАН, 1919–1931 рр.» на ключове слово «спогади» видає інформацію про згадане вище видання П. І. Мартоса; на «дневник» випадає шість варіантів, які потребують додаткового перегляду для з'ясування наявності мемуарних текстів. Зокрема це стосується видань: «Мемуары относящиеся к истории Южной Руси» (Київ, 1896. Вип. 2.), Владимирский Г. «Т. Г. Шевченко: критико-биографический очерк» (Львів, 1939), журнал «Основа: южно-русский литературно-ученый вестник» (№1, 6, 9 (Санкт-Петербург: Друкарня. П. О. Куліша, 1861–1862), Скворцов А. «Жизнь художника Тараса Шевченко» (Москва, 1929), «Киевская старина: ежемесячный исторический журнал» (Київ, січень 1882). Така ситуація значно ускладнює справу з ефективним використанням ресурсів ЕБ та їх імплементацією у суспільний та науковий дискурс. Тематична колекція «Видатні особистості», що включає 89 позицій, на жаль, не містить мемуарних творів. Звичайно, перегляд усіх творів цієї колекції може дати позитивний результат, якщо шукати не за ключовими словами, але ж використання ключових слів значно пришвидшує і спрощує пошукові можливості. Таким чином, багато мемуарних творів можуть бути «схованими» в ЕБ та недоступними для зацікавленого читача. В цілому, електронні ресурси НІБУ містять великий інформаційно-комунікативний потенціал, який має стати повноправною частиною національного інформаційного простору задля об'єднання громадянського суспільства навколо національної ідеї про достойне європейське майбутнє. Однак, пошукові можливості ЕБ «Історична спадщина України» є обмеженими, скоріше за все з організаційних, фінансових, технічних причин, що пояснює спрощений підхід до використання всієї повноти інструментарію ДН, який має значно більше можливостей.

Висновки. Здійснений аналіз інформаційних ресурсів провідних національних бібліотек України щодо того, наскільки в них включені мемуарні наративи, дозволяє зробити висновок про ґрунтовну роботу, проведену Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, Національній бібліотеці України ім. Ярослава Мудрого та Національній історичній бібліотеці України в царині оцифрування книжкових фондів та введення їх у науковий, освітній та суспільний простір шляхом створення електронних бібліотек. Ці ресурси функціонують на загальних принципах забезпечення рівних можливостей безкоштовного доступу усіх читачів до надбань української культури і мистецтва за допомогою мережі Інтернет. Електронні бібліотеки «UKRAINICA», «Культура України»/«WEB: Відкрита електронна бібліотека» та «Історична спадщина України» формуються на наукових засадах, оскільки містять вивірений бібліографічний опис видання, розширену анотацію про його зміст, інформацію про автора, видавця, що надає користувачеві можливість отримання точної інформації. Мемуари є важливим, оригінальним складником ЕБ, вони значно підвищують інтерес користувачів до електронних ресурсів бібліотек. Однак, як показує аналіз розглянутих ЕБ, відсутність виокремленого тематичного розділу «Мемуари» (окрім ЕБ «Україніка» НБУВ) та інтеграції між окремими структурними елементами ЕБ значно ускладнює процес пошуку та веде до викривлення інформації щодо наявності того чи іншого мемуарного твору. Складнощі з пошуком, обмежені можливості пошукової системи, призводять до того, що вже оцифровані мемуарні тексти все ще є недоступними широкому загалу. А на тлі відсутності єдиного реєстру українських мемуарів великі масиви цього оригінального наративу залишаються мало відомими.

Подальша перспектива насичення національного інформаційного простору унікальним контентним ресурсом, яким є мемуарні наративи, вбачається в налагодженні кооперації між бібліотеками. Зокрема, мова йде про об'єднання зусиль у створенні єдиної Національної електронної бібліотеки (НЕБ) (або іншого більш ефективного проєкту) як бази даних оцифрованих матеріалів, які будуть доступні у національному інформаційному просторі та всьому світі, побудованої на єдиних методологічних засадах, програмному забезпеченні, стандартах та забезпечені фінансово, організаційно й технічно. (Концепцію про створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека – ХХІ» було схвалено Кабінетом Міністрів України (розпорядження №1579-р від 23.02.2009 р., <https://www.kmu.gov.ua/npras/243226059>), але, на жаль, на сьогодні цей проєкт є декларативним.) Це дало б можливість у декілька разів збільшити введення у суспільний, науковий та освітній простір великих масивів історико-культурного надбання, в тому числі мемуарних наративів.

Успішна реалізація проєкту зі створення єдиної національної електронної бібліотеки, яка матиме розгалужену тематику, що враховує різноплановість національного історико-культурного надбання, прискорить імплементацію мемуарів у єдиний культурно-освітній та науковий інформаційний простір та зробить доступним для зацікавленого читача величезний національний культурно-

історичний пласт нарративу, складником якого у більшості випадків є національно орієнтовані твори, автори яких усвідомлювали себе частиною української історії і намагалися донести це до своїх читачів. В іншому випадку ми віддаємо цей культурний спадок на відкуп тим, хто використовує його для зміцнення чужої державності та чужої культури.

Список бібліографічних посилань

1. Горвий В. Бібліотеки як джерело наповнення соціальних інформаційних комунікацій сучасності. *Бібліотечний вісник*. 2009. № 6. С. 34–39.
2. Дубровіна Л. А., Лобузін К. В., Онищенко О. С., Боряк Г. В. Цифрова гуманітаристика та бази даних документальної культурної спадщини в бібліотеках України. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2020. Вип. 25. С. 290–309. doi: <https://doi.org/10.15407/rksu.25.290>.
3. Дубровіна Л. А., Попик В. І., Лобузін К. В. Про проєкт. Історія та розвиток поняття «україніки» як національного ресурсу документальної пам'яті. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=UKRAINICA&P21DBN=UKRLIB>.
4. Лобузін К. Цифрове обличчя наукової бібліотеки: столітній рубіж академічних традицій та інновацій. *Бібліотечний вісник*. 2018. № 3. С. 12–17.
5. Лобузін К. В., Гарагуля С. С., Коновал Л. В., Лобузін І. В. Бібліотека цифрового суспільства в забезпеченні системної підтримки наукових досліджень. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2020. № 4. С. 5–12.
6. Лобузін К., Галицька С. Тематичний пошук в електронних каталогах національних бібліотек. *Бібліотечний вісник*. 2019. № 1. С. 12–18.
7. Любовець Н. І. Бібліографія українських мемуарів: досвід та сучасні виклики. *Українська біографістика = Biographistica Ukrainica*. 2019. Вип. 18. С. 195–212.
8. Любовець Н. І. Мемуари як складова електронних ресурсів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. *Actual aspects of development in the context of globalization: Abstracts of IX International Scientific and Practical Conference (23–24 March 2020)*. Florence, 2020. С. 240–244.
9. Любовець Н. І. Мемуари як складова електронних ресурсів бібліотек: світовий досвід та перспективи створення вітчизняного електронного ресурсу «Українська мемуаристика». *Українська біографістика = Biographistica Ukrainica*. 2013. Вип. 10. С. 417–430.
10. Любовець Н. І. Мемуарний потенціал ресурсів бібліотечного краєзнавства. *Українська біографістика = Biographistica Ukrainica*. 2015. Вип. 12. С. 359–376. doi: <https://doi.org/10.15407/ub.12.359>.
11. Любовець Н. І. Сучасні трансформації мемуарного простору: загальний та локальний виміри. *Українська біографістика = Biographistica Ukrainica*. 2020. Вип. 20. С. 172–189.
12. Любовець Н. І. Українські мемуари в сучасному інформаційному просторі. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2013. Вип. 37. С. 602–615.
13. Попик В. І. Світоглядні засади розвитку української біографістики та формування національних ресурсів біографічної інформації ХХІ століття. *Українська біографістика = Biographistica Ukrainica*. 2008. Вип. 4. С. 8–40.
14. Попик В. І. Здобутки та перспективні завдання бібліотечної біографіки. *Українська біографістика = Biographistica Ukrainica*. 2015. Вип. 12. С. 9–41.
15. Попик В. Створення фундаментальної електронної бібліотеки «Україніка» як складник формування національного гуманітарного інформаційного простору. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 6. С. 3–7.
16. Попик В. І. Ресурси довідкової біографічної інформації: історичний досвід формування, сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку : монографія. Київ, 2013. 518 с.
17. Про проєкт. [Електронний ресурс]. *Культура України. Електронна бібліотека*. URL: <https://elib.nlu.org.ua/content.html?id=3>

References

1. Horovyi, V. (2009). Biblioteki yak dzherelo napovnennia sotsialnykh informatsiinykh komunikatsii suchasnosti [Libraries as a source of filling modern social information communications]. *Biblioteknyi Visnyk [Library Bulletin]*, 6, 34-39. [In Ukrainian].
2. Dubrovina, L. A., Lobuzina, K. V., Onyshchenko, O. S., & Boriak, H. V. (2020). Tsyfrova humanitarystyka ta bazy danykh dokumentalnoi kulturnoi spadshchyny v bibliotekakh Ukrainy [Digital humanities and databases of cultural heritage in libraries of Ukraine]. *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy. [Manuscript and Book Heritage of Ukraine]*, 25, 290-309. doi: <https://doi.org/10.15407/rksu.25.290>. [In Ukrainian].
3. Dubrovina, L. A., Popyk, V. I., & Lobuzina, K. V. Pro proekt. Istoriia ta rozvytok poniattia "ukrainiky" yak natsionalnogo resursu dokumentalnoi pam'iaty [About the project. History and development of the concept of "Ukrainians" as a national resource of documentary memory]. Retrieved from <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=UKRAINICA&P21DBN=UKRLIB>. [In Ukrainian].
4. Lobuzina, K. (2018). Tsyfrove oblychchia naukovoï biblioteki: stolitnii rubizh akademichnykh tradytsii ta innovatsii [The digital face of the scientific library: the centennial of academic traditions and innovations]. *Biblioteknyi Visnyk [Library Bulletin]*, 3, 12-17. [In Ukrainian].
5. Lobuzina, K. V., Harahulia, S. S., Konoval, L. V., & Lobuzin, I. V. (2020). Biblioteka tsyfrovoho suspilstva v zabezpechenni systemnoi pidtrymky naukovykh doslidzhen [Digital society library in providing system support to science research]. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informohiia [Library Science. Record Studies. Informatology]*, 4, 5-12. [In Ukrainian].
6. Lobuzina, K. (2019). Tematychnyi poshuk v elektronnykh katalohakh natsionalnykh bibliotek [Thematic search in the electronic catalogs of national libraries]. *Biblioteknyi Visnyk [Library Bulletin]*, 1, 12-18. [In Ukrainian].
7. Liubovets, N. I. (2019). Bibliohrafiia ukrayinskykh memuariv: dosvid ta suchasni vyklyky [Bibliography of Ukrainian memoirs: experience and modern challenges]. *Ukrainska biohrafistyka = Biographistica Ukrainica*, 18, 195-212. [In Ukrainian].
8. Liubovets, N. I. (2020, March). Memuary yak skladova elektronnykh resursiv Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho [Memoirs as a component of electronic resources of the Vernadsky National Library of Ukraine]. In *Actual aspects of development in the context of globalization. Abstracts of IX International Scientific and Practical Conference*. (pp. 240-244). Florence, Italy. [In Ukrainian].
9. Liubovets, N. I. (2013). Memuary yak skladova elektronnykh resursiv bibliotek: svitovyi dosvid ta perspektyvy stvorennia vitchyznianoho elektronnoho resursu «Ukrainska memuarystyka» [Memoirs as a component of electronic resources of libraries: the world experience and perspectives of creation of national electronic resource «Ukrainian memoiristics»]. *Ukrainska biohrafistyka = Biographistica Ukrainica*, 10, 417-430. [In Ukrainian].
10. Liubovets, N. I. (2015). Memuarnyi potentsial resursiv bibliotechnoho kraieznavstva [Memoir potential resource library Local History]. *Ukrainska biohrafistyka = Biographistica Ukrainica*, 12, 359-376. doi: <https://doi.org/10.15407/ub.12.359/> [In Ukrainian].
11. Liubovets, N. I. (2020). Suchasni transformatsii memuarnoho prostoru: zahalnyi ta lokalnyi vymiry [Modern transformations of memoir space: general and local dimensions]. *Ukrainska biohrafistyka = Biographistica Ukrainica*, 20, 172-189. [In Ukrainian].
12. Liubovets, N. I. (2013). Ukrayinski memuary v suchasnomu informatsiinomu prostori [Ukrainian memoirs in the modern information space]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*, 37, 602-615. [In Ukrainian].
13. Popyk, V. I. (2008). Svitohliadni zasady rozvytku ukrainskoi biohrafistyky ta formuvannia natsionalnykh resursiv biohrafichnoi informatsii XXI stolittia [Worldview foundations of the development of Ukrainian biography and the formation of national resources of biographical information of the XXI century]. *Ukrainska biohrafistyka = Biographistica Ukrainica*, 4, 8-40. [In Ukrainian].
14. Popyk, V. I. (2015). Zdobutky ta perspektyvni zavdannia bibliotechnoi biohrafiky [Achievements and perspective tasks of library historical and biographical studies]. *Ukrainska biohrafistyka = Biographistica Ukrainica*, 12, 9-41. [In Ukrainian].

15. Popyk, V. I. (2014). Stvorennia fundamentalnoi elektronnoi biblioteki "Ukrainika" yak skladnyk formuvannia natsionalnoho humanitarnoho informatsiinoho prostoru [Creating of basic electronic library "ukrainika" as a part of forming of national humanitarian information space]. *Bibliotечnyi Visnyk [Library Bulletin]*, 6, 3-7. [In Ukrainian].

16. Popyk, V. I. (2013). Resursy dovidkovoї biohrafichnoi informatsii: istorychnyi dosvid formuvannia, suchasnyi stan, problemy ta perspektyvy rozvytku: monohrafiia [Resources of regerences biographical information, historical experience of formation, current status, problems and prospects]. Kyiv. [In Ukrainian].

17. Pro proekt [About the project]. *Kultura Ukrainy. Elektronna biblioteka* [Culture of Ukraine. Electronic library]. Retrived from: <https://elib.nlu.org.ua/content.html?id=3/> [In Ukrainian].

Nadiia Lyubovets,

<https://orcid.org/0000-0002-8811-6627>,

Candidate of Historical Sciences,

Head of the Department of Theory and Methods of Biobibliography,

Institute of Biographical Research,

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

**MEMOIRS AS A COMPONENT OF ELECTRONIC RESOURCES OF NATIONAL LIBRARIES OF UKRAINE:
EXPERIENCE AND PROSPECTS**

The **purpose of the study** is to analyze the nature and features of the representation of memoir narratives in the full-text electronic libraries (EB) – V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine, National Historical Library of Ukraine; comprehension of achieved and identification of unsolved problems of presentation of memoir texts in them. The **research methodology** is based on the complex application of historical science and social communication tools: general scientific methods of analysis/discourse analysis/content analysis and synthesis, generalization, explanation, systematization and classification, and empirical methods of description and comparison. The **scientific novelty** of the article lies in the purposeful focus of attention on the problematic forms and methods of representation of memoir narratives in the electronic libraries of V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine, National Historical Library of Ukraine, their communicative potential in the modern national information space. **Conclusions.** A detailed analysis of the EB of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine and National Historical Library of Ukraine gave grounds to assert that they have accumulated basic experience in the creation and functioning of full-text EBs, to highlight the specifics of the methodological foundations of the construction of individual EBs, their structure; to determine the peculiarities of the representation of memoir texts in them, to find out the search possibilities and informational and communicative potential. The specified information will allow you to determine the next steps for the productive implementation of memoir narratives in the information space of Ukraine and the global world network.

K e y w o r d s: memoirs, national libraries, electronic libraries, content, communication resource.

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine
3, Holosiivskyi Avenue, Kyiv, 03039, Ukraine
e-mail: lyubovets@nbuv.gov.ua

Стаття надійшла до редакції 4.11.2022 р.